

УДК 336.63

Герасимова І.Ю.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічного аналізу і фінансів
Національного гірничого університету

АНАЛІЗ СТАНУ ТА ДИНАМІКИ РОЗВИТКУ ФІНАНСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ ЯК ІНСТИТУЦІЙНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОДИНИЦІ

ANALYSIS OF THE STATE AND DYNAMICS OF DEVELOPMENT OF FINANCES OF HOUSEHOLDS AS AN INSTITUTIONAL ECONOMIC UNIT

АНОТАЦІЯ

У статті проведено аналітичний огляд складу домогосподарств Дніпропетровської області й України у цілому за 2012–2016 рр. Проведено аналіз структури та тенденцій розвитку сукупних середньомісячних ресурсів і сукупних витрат домогосподарств за 2012–2015 рр. Встановлено основні фактори, що впливають на формування доходів і сукупних витрат домогосподарств. Виявлено тенденцію до збільшення питомої ваги витрат на споживання та скорочення розриву між ресурсами і витратами домогосподарств, що не дає змоги домогосподарствам як сектору національної економіки розвиватися й ефективно виконувати свої функції. Визначено умови повноцінного розвитку й ефективного виконання домогосподарствами своїх інституціональних функцій.

Ключові слова: інституціональний сектор, домогосподарство, фінанси домогосподарств, сукупні ресурси, сукупні витрати, споживчі видатки.

АННОТАЦИЯ

В статье проведен аналитический обзор состава домохозяйств Днепропетровской области и Украины в целом за 2012–2016 гг. Проведен анализ структуры и тенденций развития совокупных среднемесячных ресурсов и совокупных расходов домохозяйств за 2012–2015 гг. Установлены основные факторы, которые влияют на формирование доходов и совокупных расходов домохозяйств. Выявлена тенденция к увеличению удельного веса расходов на потребление и сокращению разрыва между ресурсами и расходами домохозяйств, что не позволяет домохозяйствам как сектору национальной экономики развиваться и эффективно выполнять свои функции. Определены условия полноценного развития и эффективного выполнения домохозяйствами своих институциональных функций.

Ключевые слова: институциональный сектор, домохозяйство, финансы домохозяйств, совокупные ресурсы, совокупные расходы, потребительские расходы.

ANNOTATION

This article provides an analytical overview of households of Dnipropetrovsk region and Ukraine in general for the 2012–2016 period. An analysis of the structure and trends of the aggregate average monthly resources and total household expenditures for 2012–2015 was carried out. The main factors influencing the formation of incomes and total expenses of households are established. A tendency towards increasing the share of consumption costs and reducing the gap between households' resources and expenditures has been identified, which prevents households as a sector of the national economy from developing and effectively performing their functions. The conditions for the full development and effective implementation of the institutional functions by households were determined.

Keywords: institutional sector, household, household finances, aggregate resources, total expenses, consumer spending.

Постановка проблеми. Протягом останніх років в українському суспільстві відбулися значні зміни, які суттєво вплинули на рівень життя та матеріального забезпечення домогосподарств країни. Економічна та політична нестабільність

призвела до різкого погіршення фінансового стану переважної більшості українських домогосподарств. Рівень матеріального добробуту населення залишається доволі низьким, а життєві стандарти не відповідають сучасним вимогам. Для подолання негативних тенденцій та формування цілеспрямованої державної політики щодо підвищення життєвого рівня населення та зменшення масштабів бідності в країні виникає необхідність аналізу стану та динаміки фінансів вітчизняних домогосподарств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження значення домогосподарств у вітчизняній економіці, а також аналізу структури їх доходів і витрат займалися такі вітчизняні науковці, як: О. Глущенко, С. Каламбет, Н. Котис, С. Потьомкін, К. Прокочук, Р. Скриньковський, Р. Ціцик, С. Юрій, Т. Яхно та ін. Однак сучасний кризовий стан фінансів домогосподарств вимагає систематичного аналізу їх стану, визначення тенденцій, що формуються, постійного наукового осмислення для пошуку шляхів виходу з кризи.

Мега статті полягає у статистичному аналізі домогосподарств України у цілому та Дніпропетровської області зокрема за їх структурою, доходами та витратами, визначенні основних тенденцій їх розвитку для виявлення регіональних особливостей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно із системою національних рахунків, домогосподарства є одним із п'яти секторів національної економіки (поряд із нефінансовими та фінансовими корпораціями, сектором загального державного управління та некомерційними організаціями) [1, с. 342].

Домогосподарства як інституціональний сектор виступають єдиним постачальником трудових ресурсів, найбільшим споживачем товарів і послуг, акумулятором інвестиційних ресурсів економічної системи, тому є важливим складником стабільного розвитку економіки.

Зміни в економіці України, що останнім часом пов'язані з проведенням реформ, впливають на рівень матеріального добробуту домогосподарств. Найважливішими показниками, що використовують для характеристики матеріального добробуту населення, є показники ресурсів та витрат.

Оскільки кількісний склад домогосподарств відіграє значну роль в аналізі їх ресурсів та витрат, проаналізуємо склад домогосподарств України та Дніпропетровської області за 2012–2016 рр. (табл. 1.)

Згідно з офіційними даними Державної служби статистики [2], кількість домогосподарств України в 2016 р. становила 15 033,4 тис., із них 67,2% – міські, 32,8% – сільські. Кількість домогосподарств у Дніпропетровській області в 2016 р. становила 1 363 тис., із них 84% – міські, 16% – сільські [3]. Таким чином, населення Дніпропетровської області є більш урбанізованим, ніж по Україні у цілому.

Важливою узагальнюючою характеристикою домогосподарств є їх середній розмір. У Дніпропетровській області, як і по Україні середній розмір домогосподарств не досягає трьох осіб. У 2016 р. середній розмір домогосподарств в Україні становив 2,58 особи, а в Дніпропетровській області – 2,38 особи. Невисокий середній розмір домогосподарств Дніпропетровської області зумовлений наявністю великої кількості домогосподарств, які складаються з однієї та двох осіб. Так, частка домогосподарств, що складаються з однієї та двох осіб, становить 59,2%. На домогосподарства з трьох осіб припадає 25,6%. Як правило, такі домогосподарства складаються з подружньої пари, яка має одну дитину. Частка великих домогосподарств (чотири і більше особи) є найменшою – 15,2%. Домогосподарства, до яких входять чотири й більше осіб, як і в попередні роки, характерні для сільської місцевості.

Із даних табл. 1 видно, що в 2016 р. порівняно з 2012 р. в Україні частка домогосподарств, у складі яких перебуває одна особа, скоротилася на 2,9%, чотири й більше осіб – на 1,6%. Водночас зросла частка домогосподарств у кількості двох осіб – на 2,4%, а в кількості трьох – на 2,1%. У Дніпропетровській області спостерігається тенденція: частка домогосподарств у складі однієї особи скоротилася на 3,6%, трьох – на 4,2%, чотирьох осіб і більше – на 2,0%, а частка домогосподарств із двох осіб зросла на 6,2%

Важливим стимулюючим чинником розвитку домогосподарств є наявність дітей у своєму складі. Від наявності дітей залежать основні кількісні та якісні параметри домогосподарств (середній розмір домогосподарств, віковий склад населення домогосподарств та ін.). Найбільш питому вагу становлять домогосподарства, які у своєму складі не мають дітей. Найбільш часто в Україні, у т. ч. в Дніпропетровській області, зустрічаються домогосподарства, які мають одну дитину. В 2016 р. відносно 2015 р. спостерігається тенденція до зменшення домогосподарств із двома дітьми, що може бути наслідком економічної кризи. Слід зазначити, що домогосподарство з однією дитиною не забезпечує простого відтворення робочої сили. За такого положення чисельність населення (отже, і потенційної робочої сили) буде

скорочуватися з кожним поколінням більш ніж у два рази. Таке скорочення є катастрофічним для економіки країни, у тому числі для наявної солідарної системи пенсійного забезпечення. Для простого відтворення більшість домогосподарств повинна мати дві або три дитини у своєму складі, але економічне становище нашої країни цю можливість обмежує [4, с. 173].

Домогосподарства в процесі своєї економічної діяльності отримують певні доходи, які слугують важливим підґрунтям для характеристики рівня та якості життя населення України. Доходи виступають не лише основним джерелом забезпечення матеріальних і нематеріальних потреб для розвитку особистості й оптимальним інструментом для вимірювання добробуту суспільства, а й головним джерелом формування купівельної спроможності.

У табл. 2. наведено структуру сукупних середньомісячних ресурсів домогосподарств України та Дніпропетровської області за 2012–2015 рр. Сукупні ресурси домогосподарств складаються із загальних доходів, а також використаних заощаджень, приросту позик, кредитів, боргів, узятих домогосподарством та повернутих домогосподарству. Цей показник відображає потенційні ресурси домогосподарств незалежно від джерел їхнього походження [1, с. 354].

За аналізом табл. 2 встановлено, що сукупні ресурси домогосподарств України та Дніпропетровської області за період 2012–2015 рр. збільшувалися. Сукупні місячні ресурси на одне домогосподарство в 2015 р. відносно 2012 р. зросли в Україні на 1 087,2 грн. (26,2%), а в Дніпропетровській області – на 1 050,6 грн. (27,2%).

Протягом досліджуваного періоду основним ресурсом вітчизняних домогосподарств були грошові доходи. Їхня частка була достатньо високою й коливалася в межах 89,4–91,2% по Україні та 92,8–94,8% по Дніпропетровській області.

Основним джерелом доходів і визначальним фактором матеріального добробуту населення в Україні є оплата праці. Аналізуючи структуру сукупних ресурсів домогосподарств, можна зробити висновок, що заробітна плата з урахуванням усіх премій і бонусів у структурі сукупних ресурсів населення в 2015 р. займає 47,2% по Україні та 52,4% – у Дніпропетровській області.

Однак слід відзначити її низьку питому вагу в сукупних доходах населення України порівняно з відповідним показником у розвинених країнах (Великобританія – 65%, Німеччина – 64%, Італія – 52%, Франція – 58%, Японія – 69%) [5]. Така ситуація не стимулює працююче населення реалізовувати повною мірою свій трудовий потенціал у сфері легітимної зайнятості, тим більше підвищувати власну кваліфікацію й компетентність, ефективність праці.

Друге місце після заробітної плати в структурі доходів населення займають соціальні трансферти: пенсії, стипендії, соціальні допомоги, надані готівкою (на рівні 25–27%). На перший погляд, складається враження, що

Таблиця 1

Характеристика домогосподарств України та Дніпропетровської області за 2012–2016 рр.

Показники	Україна					Дніпропетровська область				
	2012	2013	2014	2015 ¹	2016 ¹	2012	2013	2014	2015	2016
Кількість домогосподарств, тис.	16984,1	16958,7	16945,4	15073,7	15033,4	1315,8	1314,0	1314,7	1368,6	1363,0
Середній розмір домогосподарств, осіб	2,58	2,58	2,58	2,59	2,58	2,40	2,40	2,39	2,38	2,38
Розподіл домогосподарств за кількістю осіб їх складі, %										
- одна особа	22,5	22,9	22,6	20,6	19,6	25,2	26,5	24,2	22,7	21,6
- дві особи	30,6	29,6	30,8	32,8	33,0	31,4	29,6	35,6	35,7	37,6
- три особи	24,2	25,8	24,6	25,0	26,3	26,2	28,0	24,4	24,7	25,6
- чотири особи і більше	22,7	21,7	22,0	21,6	21,1	17,2	15,9	15,8	16,9	15,2
Частка домогосподарств із дітьми до 18 років, %	37,9	37,9	37,9	38,2	38,2	34,4	34,4	34,4	34,7	34,7
Частка домогосподарств без дітей, %	62,1	62,1	62,1	61,8	61,8	65,6	65,6	65,6	65,3	65,3
Розподіл домогосподарств із дітьми за кількістю дітей у їх складі, %										
- одна дитина	76,0	75,6	75,9	75,6	76,4	78,4	76,8	79,3	76,0	78,5
- дві дитини	21,2	22,1	20,9	21,4	20,7	18,9	21,8	16,6	23,7	18,2
- три дитини і більше	2,8	2,3	3,2	3,0	2,9	2,7	1,4	4,1	0,3	3,3

¹ Без урахування Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції

Джерело: сформовано на основі [2; 3]

Таблиця 2

Структура сукупних ресурсів домогосподарств України та Дніпропетровської області за 2012–2015 рр.

Показники	Україна					Дніпропетровська область				
	2012	2013	2014	2015 ¹	2016 ¹	2012	2013	2014	2015	2016
Сукупні ресурси в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн.	4144,5	4470,5	4563,3	5231,7	3856,4	4104,5	4237,5	4907,0		
Структура сукупних ресурсів домогосподарств	(%)									
Грошові доходи	91,0	90,8	91,2	89,4	93,6	94,8	94,4	92,8		
- оплата праці	50,8	50,6	48,8	47,2	56,0	58,6	56,1	52,4		
- доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості	4,1	4,1	5,2	5,5	1,5	2,1	2,3	5,4		
- доходи від продажу сільськогосподарської продукції	2,8	2,8	3,2	3,4	2,7	1,7	2,0	2,4		
- пенсії, стипендії, соціальні допомоги, надані готівкою	27,1	27,1	27,0	25,2	26,8	26,2	26,9	24,8		
- грошова допомога від родичів, інших осіб та інші грошові доходи	6,2	6,2	7,0	8,1	6,6	6,2	7,1	7,8		
Негрошові доходи	4,9	4,8	5,4	6,8	3,5	3,2	3,2	3,8		
- вартість спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства та від самозаготівель	3,8	3,9	4,6	5,1	2,5	2,3	2,4	2,7		
- пільги та субсидії безготівкові на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії, палива	0,6	0,4	0,4	1,3	0,5	0,4	0,4	0,8		
- пільги безготівкові на оплату товарів та послуг з охорони здоров'я, туристичних послуг, путівок на бази відпочинку тощо, на оплату послуг транспорту, зв'язку	0,5	0,5	0,4	0,4	0,5	0,5	0,4	0,3		
Інші надходження	4,1	4,4	3,4	3,8	2,9	2,0	2,4	3,4		

¹ Без урахування Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції

Джерело: сформовано на основі [2; 3]

держава піклується про своїх громадян, витрачаючи значну частку державного бюджету на утримання соціально незахищених верств населення. Однак насправді за рахунок значних недоліків діючої державної системи соціальних виплат має місце «проїдання» бюджетних коштів [6, с. 193]. Необхідно стимулювати зростання зайнятості за допомогою державного регулювання економіки і, відповідно, скорочувати соціальні виплати.

Третє місце в структурі доходів населення займає грошова допомога від родичів, інших осіб та інші грошові доходи, причому питома вага цієї статті в 2015 р. відносно 2012 р. в Україні зросла на 1,9%, а в Дніпропетровській області – на 1,2%.

Негрошові доходи на протязі 2012–2015 рр. зросли в Україні на 1,9%, а в Дніпропетровській області – на 0,3%. Цей вид доходів складався із: вартості спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства та від самозаготівель; пільг та субсидій на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії, палива; пільг на оплату товарів та послуг з охорони здоров'я, туристичних послуг, путівок на бази відпочинку тощо, на оплату послуг транспорту, зв'язку.

Інші надходження на протязі 2012–2015 рр. зменшилися в Україні на 0,3%, а в Дніпропетровській області зросли на 0,5%. Цей вид доходів переважно складався з використання заощаджень, позик, повернених домогосподарству боргів, а також допомоги від родичів та інших осіб продовольчими товарами.

Структура доходів населення України є типовою для більшості постсоціалістичних країн, тоді як у Німеччині та США інша модель – близько 30% у структурі доходів населення займають доходи від інвестицій (маються на увазі банківські депозити й дивіденди за акціями), і ще близько 15–20% становлять доходи від нерухомого майна. В Україні частка

доходів фізичних осіб від інвестування становить лише 10%, оскільки основне джерело доходів від інвестицій – це насамперед відсотки за депозитами [7, с. 107].

Доходи домогосподарства формують матеріальну базу для можливості здійснення витрат. Витрати домогосподарства – це сукупність платежів, що здійснюються домогосподарством у звітному періоді для забезпечення своєї життєдіяльності. Структура витрат домогосподарств є одним із найважливіших показників розвиненості економіки країни. У нерозвинених країнах населення витрачає більшу частину своїх доходів на продукти харчування, у розвинених економіках ця частка не перевищує 20–25% [8].

З рис. 1, 2 можемо спостерігати загальну тенденцію до зростання як сукупних місячних ресурсів домогосподарств, так і сукупних витрат у розрахунку на одне домогосподарство.

Проте розрив між ресурсами й витратами домогосподарств має тенденцію до скорочення. Причинно-наслідкові зв'язки між ресурсами та видатками домогосподарств не викликають сумніву, але потребують детального аналізу. Зростання фінансових ресурсів домогосподарств дасть змогу збільшувати витрати. Правильним буде також і зворотне твердження: збільшення видатків, яке зумовлене зростанням цін на товари та послуги, змушує домогосподарства боротися за зростання ресурсів [9, с. 126].

Споживання, або споживчі видатки, є головним компонентом сукупних видатків. Споживчі видатки домогосподарств – один із головних складників ВВП, а отже, й чинник, від якого певною мірою залежить стан національної економіки, тому питання про те, що лежить в основі рішень домогосподарств під час визначення ними величини витрат на споживання, є однією з центральних проблем макроекономіки.

У різних країнах частка споживання у ВВП коливається в межах 60–70%, що зумовлює для

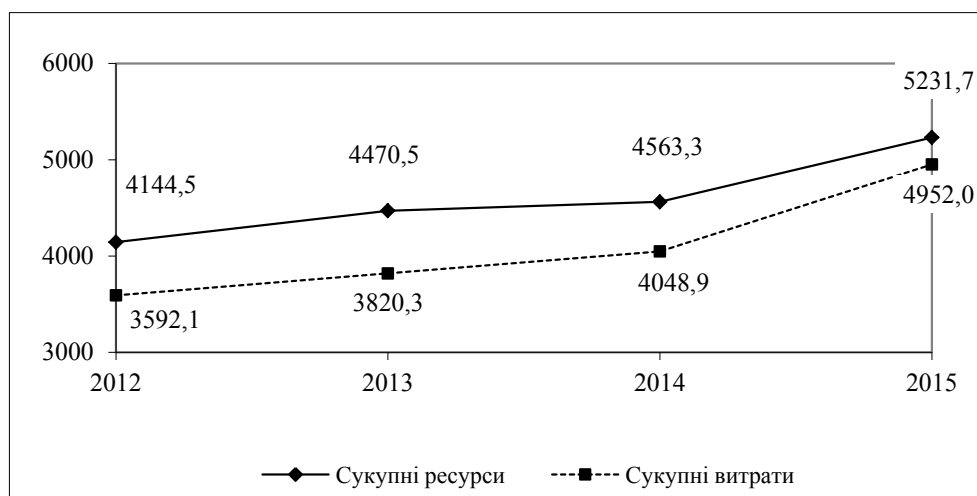

Рис. 1. Динаміка сукупних ресурсів і сукупних витрат домогосподарств України за 2012–2015 рр., грн.

Джерело: сформовано автором на основі [2]

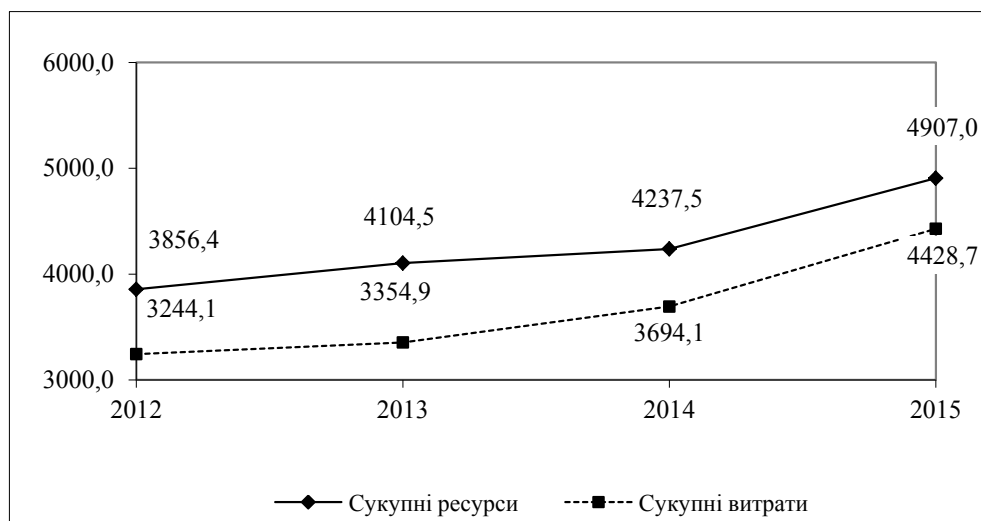

Рис. 2. Динаміка сукупних ресурсів і сукупних витрат домогосподарств Дніпропетровської області за 2012–2015 рр., грн.

Джерело: сформовано автором на основі [3]

економіки важливість прийняття рішень про споживання. Споживчі видатки – це грошові витрати домогосподарства на купівлю продуктів харчування, алкогольних і тютюнових виробів, непродовольчих товарів, а також на оплату особистих послуг. До них включаються всі витрати домогосподарств на цілі незалежно від місця їх здійснення (у торговельній мережі, зі складу підприємства, організації, на ринку чи у окремих громадян) [10, с. 47]. Структура та співвідношення окремих складників споживчих витрат є показником матеріального добробуту домогосподарств. Інформаційною базою щодо показників витрат домогосподарств є дані вибіркового обстеження умов життя, які враховують усі види витрат домогосподарств за винятком тих, що пов'язані з підприємницькою та фермерською діяльністю, а також самозайнятістю.

За аналізом табл. 3 встановлено, що обсяг сукупних споживчих витрат вітчизняних домогосподарств у середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство з 2012 по 2015 р. щорічно зростав і на кінець аналізованого періоду становив 4 952,0 грн., тобто на 1 359,9 грн., або на 37,9%, більше показника 2012 р. По Дніпропетровській області схожа тенденція: щорічний зріст із 2012 по 2015 р. до 4 428,7 грн., тобто на 1184,6 грн., або на 36,5%.

У структурі сукупних витрат домогосподарств витратам на споживання належить найбільша частка – більше 90%. Окрім того, слід відзначити загальну тенденцію до її збільшення від 90,8% у 2012 р. до 92,9% у 2015 р. і відповідне зменшення питомої ваги неспоживчих сукупних витрат із 9,2% до 7,1% по Україні. По Дніпропетровській області витрати на споживання збільшилися з 90,8% у 2012 р. до 92,2% і відповідно зменшилися неспоживчі сукупні витрати з 9,2% у 2012 р. до 7,8% у 2015 р. (табл. 3).

Спостерігаючи за динамікою структури сукупних витрат домогосподарств у 2012–2015 рр., можна констатувати, що в структурі споживчих витрат частка продовольчих витрат є найбільшою і починаючи з 2013 р. має тенденцію до зростання, що слід уважати негативним моментом. Цей показник в Україні є вкрай високим порівняно з країнами ЄС, де він становить лише 10–15% від усього обсягу сукупних доходів сімей. Залишок своїх доходів європейці витрачають на дозвілля, комунікації, подорожі, якісну медицину, освіту, техніку, одяг.

Загалом частка витрат вітчизняних домогосподарств на продукти харчування в 2015 р. становила 53,1% по Україні та 51,8% по Дніпропетровській області. Такий показник пов'язаний із низьким рівнем доходів громадян, адже за рахунок доходів населення формує обсяги заощаджень та споживчих витрат, які безпосередньо визначають обсяги роздрібного товарообігу [11, с. 23].

Частка непродовольчих витрат домогосподарств України протягом 2012–2015 рр. зменшилася з 37,2% до 36,5%. Частка непродовольчих витрат домогосподарств Дніпропетровської області протягом 2012–2015 рр. зменшилася з 36,8% до 36,4%.

Згідно з даних табл. 3, у середньому українська родина витрачає близько половини своїх доходів на їжу. Згідно з класифікацією ООН, 60% витрат сімейного бюджету на харчування свідчить про рівень злиденності [1, с. 356].

Друге місце посідають витрати на житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива, що в середньому станом на 2015 р. становить 11,7% по Україні та 12,6% по Дніпропетровській обл. Щодо відпочинку й розваг українців, то цей показник порівняно з європейцями є вкрай низьким і в середньому він становить 3,5%, тоді як для громадян країн ЄС – 16–22%.

Таблиця 3
Структура сукупних витрат домогосподарств України та Дніпропетровської області за 2012–2015 рр.

Показники	Україна					Дніпропетровська область				
	2012	2013	2014	2015 ¹	2012	2013	2014	2015		
Сукупні витрати в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн.	3592,1	3820,3	4048,9	4952,0	3244,1	3354,9	3694,1	4428,7		
Структура сукупних витрат домогосподарств										
Споживчі сукупні витрати	90,8	90,2	91,6	92,9	90,8	90,9	91,7	92,2		
продукти харчування та безалкогольні напої	50,1	50,1	51,9	53,1	49,8	49,6	50,1	51,8		
алкогольні напої, тютюнові вироби	3,5	3,5	3,4	3,3	4,2	4,2	3,7	4,0		
непродовольчі товари та послуги	37,2	36,6	36,3	36,5	36,8	37,1	37,9	36,4		
в тому числі										
одяг і взуття	6,1	5,9	6,0	5,7	4,9	5,2	5,2	4,0		
житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива	9,9	9,5	9,4	11,7	11,3	10,7	11,2	12,6		
предмети домашнього вжитку, побутова техніка та поточне утримання житла	2,3	2,3	2,3	2,0	1,9	2,4	2,1	1,9		
охорона здоров'я	3,4	3,4	3,6	3,7	3,2	3,1	3,9	4,3		
транспорт	4,3	4,3	4,3	3,7	3,8	3,7	3,8	3,5		
зв'язок	2,8	2,8	2,8	2,4	2,7	2,7	3,0	2,5		
відпочинок і культура	2,0	2,1	1,8	1,5	1,9	2,2	2,1	1,9		
освіта	1,3	1,2	1,1	1,1	1,2	1,3	1,4	1,4		
ресторани та готелі	2,5	2,5	2,3	2,0	3,2	3,0	2,3	1,9		
різні товари і послуги	2,6	2,6	2,7	2,7	2,7	2,8	2,9	2,4		
Неспоживчі сукупні витрати	9,2	9,8	8,4	7,1	9,2	9,1	8,3	7,8		

¹ Без урахування Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції
Джерело: сформовано на основі [2; 3]

Зменшення частки витрат на відпочинок і культуру, ресторани та готелі, а також неспоживчих сукупних витрат домогосподарств України протягом досліджуваного періоду свідчить про зниження рівня життя населення України.

Аналогічна ситуація спостерігалася із часткою витрат на алкогольні напої, тютюнові вироби у структурі споживчих витрат: у 2012–2013 рр. вона становила 3,5%, а в 2015 р. зменшилася на 0,2% і становила 3,3% в Україні. Це не можна розглядати як позитивну тенденцію щодо здоров'я нації, оскільки споживачі переходять на більш дешеві вироби.

У Дніпропетровській області можна простежити таку тенденцію: в 2012–2013 рр. частка витрат на алкогольні напої, тютюнові вироби в структурі споживчих витрат становила 4,2%, у 2014 р. зменшилася до 3,7% і в 2015 р. зросла до 4%.

Серед непродуктивних товарів і послуг найбільшу частку, що поступово зростає, займають витрати на житло, воду, електроенергію, газ та інші види палива, що пояснюється зростанням тарифів на електроенергію та опалення.

Щодо структури витрат вітчизняних домогосподарств, то вона є досить типовою для постсоціалістичних країн. Проте негативною можна вважати тенденцію до збільшення питомої ваги витрат на споживання. Це спричинено тим, що більша частка доходів громадян витрачається на харчування та комунальні послуги, а реальні доходи постійно знижуються, при тому що заробітна плата українців є найнижчою порівняно з країнами ЄС. Це суттєво впливає на рівень життя та добробуту населення країни, а також на стан суспільних перетворень у країні. Україна, враховуючи позитивний зарубіжний досвід, має активно впливати на формування обсягів і структури споживчих витрат домогосподарств та забезпечувати стабільний і ефективний розвиток [11, с. 25].

Висновки. Аналіз структури доходів та витрат домогосподарств по Дніпропетровській області та Україні у цілому протягом 2012–2015 рр. дає змогу зробити такі висновки: спостерігається тенденція до зростання як сукупних місячних ресурсів домогосподарств, так і сукупних витрат у розрахунку на одне домогосподарство; основним ресурсом вітчизняних домогосподарств є грошові доходи; у структурі сукупних витрат більше 90% належить витратам на споживання.

Розрив між ресурсами й витратами домогосподарств, що має тенденцію до скорочення, не

дає змоги домогосподарствам як сектору національної економіки розвиватися й ефективно виконувати свої функції. Очевидно, що домогосподарства надалі будуть здатні повноцінно розвиватися та ефективно виконувати свої функції лише під впливом стабільного соціально орієнтованого інституційного середовища та за умови скоординованих і чітких державних дій, спрямованих на створення сприятливих умов для процесу формування доходів, регулювання сфери оподаткування, сфери оплати праці та сфери пенсійного забезпечення і соціальних допомог.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Фінанси : [підручник] / За ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – К. : Знання, 2008. – 611 с.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Офіційний сайт Головного управління статистики у Дніпропетровській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dnestrstat.gov.ua/statinfo/2015/vrd/>.
4. Потьомкін С.К. Аналіз структури доходів та витрат домогосподарств / С.К. Потьомкін, І.М. Козлова // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – № 13. – С. 172–179.
5. Рейтинг Purchasing Power Europe, 2014–2015 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/eurostat/web/purchasing-power-parities>.
6. Гуцан Т.Г. Аналіз матеріальної складової рівня життя населення та особливості її регулювання в національній економіці / Т.Г. Гуцан // Бізнес Інформ. – 2013. – № 7. – С. 192–196.
7. Каламбет С. Вплив доходів домогосподарств на економічний розвиток України / С. Каламбет, О. Золотарьова // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2014. – Вип. 4. – С. 103–113.
8. Прокопчук К. Вплив економічних криз України на зміну доходів та витрат домогосподарств / К. Прокопчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://naub.ua.edu.ua/author/katya-prokopchuk/>.
9. Глущенко О.В. Фінансові ресурси домогосподарств як складова частина фонду національного добробуту України / О.В. Глущенко // Економічний аналіз. – 2016. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/1136/0>.
10. Яхно Т.П. Особливості формування споживчих витрат в умовах трансформаційної економіки / Т.П. Яхно // Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління. – 2013. – № 2(18). – С. 45–53.
11. Давидюк Л., Карпишин Н.І. Споживчі витрати домогосподарств в Україні / Л. Давидюк, Н.І. Карпишин // Актуальні питання фінансової теорії та практики : збірн. матер. заочн.-дистанц. наук. конф. студ. і молод. вчених. – Тернопіль : Вектор, 2017. – С. 22–25.